

מקצב האינפלציה שנלקח בחשבון בעת הכנת התקציב על פי הנחיות משרד האוצר, ולכך התווספו הוצאות בגין מטלות חדשות שהוטלו על המוסד במהלך אותה שנה. דבר זה הביא, בסופו של דבר, לצורך לבקש את אישור תקציב המילואים לשנת 1983 ולעדכון תקציב 1984 בהתאם.

הגבלות החשב הכללי מיועדות להגביל את קצב הזרמת אמצעי התשלום למשק, ואת ההיקף הריאלי של התקציב הנקוב בשקלים בערכים נומינאליים, ולהקפיא התקשרויות, בהתחשב בתמורות החלות במשק במהלך שנת הכספים.

לדעת הביקורת, על המוסד לביטוח לאומי, למרות עצמאותו הפיננסית, לתאם את פעולותיו, מבחינה תקציבית, עם משרד האוצר, לפעול על פי הנחיותיו ולרסן בהתאם להחלטות הממשלה.

ממצאי מעקב

הסדרי פיצוי על פיגורים בתשלומי גימלה

והחוזרי תשלומי יתר

דו"ח שנתי 33, עמ' 541

ממצאי ביקורת מעקב שנערכה באוקטובר 1984.

הסדרים מינהליים לקויים ושיבושים בהפעלת מערכת ממוחשבת, גרמו לעיכובים בתשלומים למבוטחים, לגביית יתר או לתשלומים בטעות או שלא כדין. החזר התשלומים באיחור גרם לשחיקתם בהיותם משולמים בערכים נומינליים. מסוף 1979 שולמה ריבית במקרים שנמצאה הצדקה לפניית המתלונן לקבל פיצוי; הריבית שולמה לפי השיעור הקבוע בחוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961.

ביוני 1982 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק כללית של האוצר שהוראותיה נסבו על פיצוי על פי חוקי תגמולים, לרבות חוק הביטוח הלאומי. דעת מבקר המדינה היתה גם, שעל פי החוק המוצע יסבול התובע משחיקת גימלתו, שכן בהצעת החוק נקבעה תקופת טיפול ארוכה (שישה חודשים) שבגינה אין פיצוי, והפיצוי הרטרואקטיבי הוגבל ל-12 חודשים לכל היותר.

בפברואר 1984 נתקבל בכנסת חוק הקיצבאות (פיצוי בעד איחור בתשלום), התשמ"ד-1984, שתחילתו ביום 1.3.84. בהוראות החוק - לעומת הצעת החוק - נקבעה תקופת טיפול של 3 חודשים שבגינה אין פיצוי, והפיצוי הרטרואקטיבי נקבע ל-24 חודשים. ביום 16.9.84 פורסמו התקנות לחוק, שתחילתן במועד כניסת החוק לתוקף.

הוראות נוהל מפורשות טרם הופצו לסניפים, ובמועד סיכום הביקורת (אוקטובר 1984) עדיין לא הפעיל המוסד את החוק.

סעיף 178 לחוק הביטוח הלאומי קבע, שהמוסד לביטוח לאומי ישלם למבוטחים ריבית בגין סכומים שגבה מהם בטעות או שלא כדין, אם עיכב כספים אלה במשך תקופה של ששה חודשים ויותר. מבקר המדינה עמד על כך, כי ראוי שהמוסד יפעל לתיקון הסעיף האמור, כך שהחוק יחייב את המוסד לשלם ריבית והפרשי הצמדה מוקדם ככל האפשר, בגין גביות כאמור מן המבוטחים.

סעיף 178 בחוק הביטוח הלאומי תוקן (תיקון מס' 51, התשמ"ד-1984), ועל פיו, תשלום יתר שגבה המוסד, יוחזר למבוטח, בתוספת הצמדה למדד המחירים לצרכן, מיום שנגבה תשלום היתר; תחילתם של התיקון לחוק, והתקנות שתוקנו בעקבותיו, מיום 1.4.84.

תשלומי יתר של המוסד ותשלומים ששילם בטעות או שלא כדין מוחזרים על ידי המבוטחים בסכומים נומינליים ובשיעורי קיזוז נמוכים מגימלאות שהם מקבלים מהמוסד. מבקר המדינה עמד על כך, כי ראוי שהמוסד יזום תיקון בחוק שיאפשר גביית סכומים כאמור בצירוף ריבית והפרשי הצמדה, במיוחד באותם מקרים שתשלומים אלה נבעו ממידע לקוי או מוטעה שהמציא המבוטח.

בחוק האמור תוקנו סעיפים 139 ו-140 ותחילתם מ-1.4.84. על פי התיקון לסעיפים אלה, המוסד רשאי לקזז, גימלאות המגיעות ממנו לזכאי, חובות בדמי ביטוח או חובות אחרים של המבוטחים למוסד. כן רשאי המוסד לנכות או לתבוע סכומים ששילם בטעות או שלא כדין, בצירוף תוספת לפי שיעור עליות המדד.

הוראות נוהל טרם הופצו לסניפים, ובמועד סיכום הביקורת (דצמבר 1984) עדיין לא הפעיל המוסד את התיקון שנתקבל.

דמי פגיעה – הפעלת מערכת תשלומים ממוחשבת

דו"ח שנתי 33, עמ' 545

ממצאי ביקורת מעקב שנערכה באוקטובר 1984.

במאי 1981 מוחשבו תשלומי דמי פגיעה. נמצא, שהמערכת הופעלה בעת ובעונה אחת בכל הסניפים בלי שהובטחה הפעלה תקינה על ידי ניסוי קודם לגבי חלק קטן של אוכלוסיית המבוטחים; לא הוכשר כוח אדם לקליטת הנושא בסניפים, זמן מספיק קודם להפעלתו, ולא הושלמו התכנונים להפקת הדו"חות הדרושים למעקב ולבקרה כספית. המוסד גם זנח כלים ששימשו את מערכת התשלומים הידנית שפעלה עד למועד הסבת המערכת ב-1.4.81. תקופת הקליטה וההסתגלות של המערכת נתמשכה והביאה לדחיית תשלומים למבוטחים.

במוסד הוקם צוות לבדיקת הנושא. במסקנות הצוות, שהוגשו במאי 1984, נאמר, כי במועד סיכום המסקנות, עונה המערכת על צורכי המשתמשים בה והיא כוללת, בין היתר, מערכת דיווחים כספית מלאה, דו"ח סטטיסטי על מעקב תביעות ודו"ח פרטני על תביעות שהטיפול בהן לא נסתיים.

בין יתר המלצותיו אימץ הצוות, ובעקבותיו הנהלת אגף ענ"א, את המלצות מבקר המדינה, ביניהן את הצורך בהפעלת מערכת ניסוי כל אימת שתופעל מערכת חדשה, והמשך הפעלת המערכת הידנית עד לשלב שבו יתברר כי המערכת החדשה עונה על מבחני קבלה שנקבעו מראש ומתפקדת כראוי.

שיעור השגויים הממוצע, במערכת תשלומי דמי פגיעה, שהגיע בינואר 1982 ל-20%, ירד ל-13.5% ומשך הזמן ממועד ההחלטה לביצוע התשלום הגיע ל-21 יום, לעומת 32 יום בעת תחילת הפעלתה של המערכת. לדעת הביקורת על המוסד להביא בהקדם לצימצום נוסף בשיעור השגויים.